

MASARYKOVA UNIVERZITA
FILOZOFICKÁ FAKULTA

ZÁKLADY PEDAGOGIKY

Přednáška z předmětu
Společenskovední základ

Přednášející: **doc. PhDr. Tomáš Čech, Ph.D.**

SOCIALIZACE

- **Proces**, během kterého se jedinec začleňuje do společnosti.
- Jedná se o proces osvojování si způsobů chování, seznamování se s kulturním prostředím a osvojení si společenských norem.
- **Probíhá-li socializace úspěšně**, má jedinec **zakotveny sociální normy, hodnoty, vystupování**, ale také i **sociální role svého společenského a kulturního okolí**.

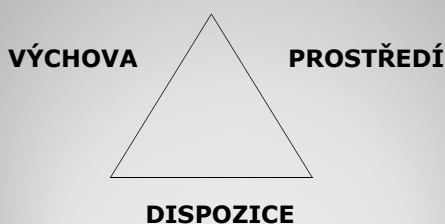
Jedinec se znevýhodněním – stupně možné socializace

1. **Inkluze/integrace**
2. **Adaptace** (snaha přizpůsobit se prostředí, ve kterém jedinec žije – vychází se z individuálních možností a schopností jedince)
3. **Utilita** („sociální upotřebitelnost“ znevýhodněných osob, přizpůsobení pracovních míst, společenské uplatnění)
4. **Inferiorita** („sociální nepoužitelnost“, segregace jedince, ztráta sociálních vztahů)

ENKULTURACE

- **Součástí socializačního procesu**, během něhož se původně **neutrální a nekulturní novorozenec stane integrální součástí společnosti**, jejíž kulturu přejímá.
- **Enkultura je neukončený celoživotní proces.**

ZÁKLADNÍ ČINITELÉ ÚSPĚŠNÉ SOCIALIZACE

POJEM VÝCHOVY

PEDAGOGIKA – věda o výchově (teorie a metodika výchovy) a vzdělávání (didaktika)

Výchova v širším slova smyslu (edukace) a **užším slova smyslu** (záměrné ovlivňování kvality osobnosti vyjma vzdělávání)

Aktéři, činitelé výchovy: vychovatel (edukátor, subjekt výchovy), **vychovávaný jedinec** (edukant, objekt výchovy, adresát výchovy apod.).

PEDAGOGIKA

- **Obecná pedagogika**
- **Historie pedagogiky**
- **Teorie a metodika výchovy**
- **Didaktika**
- ...
- **Sociální pedagogika**
- **Speciální pedagogika**
- **Pedagogika volného času**
- **Andragogika**
- **Geragogika**
- ...

Vztah oboru k jiným vědám:

- **psychologie** (hraniční disciplína pedagogická psychologie, dále sociální psychologie, patopsychologie,)
- **biologie, medicína** (anatomie, fyziologie, patologie – otázka tělesných dispozic a procesů)
- **sociologie** (zákonitosti společnosti, vztahy, podmínky pro edukaci...)
- **právo** (právní aspekty, výchovy a vzdělávání – školský zákon, povinná školní docházka, úmluva o právech dítěte...)
- **ekonomie** (ekonomické zajištění vzdělávacího systému a potřeb jedince v souladu se zákony)

Účinkem výchovy URČITÁ KVALITA OSOBNOSTI, aby vychovávaný získal nebo si uchoval:

- určité schopnosti, dovednosti, znalosti, postoje, způsoby chování, názory, přesvědčení
- připravenost k prožívání a chování (tzv. *psychické dispozice*, dnes *užíváme pojem kompetence* – pohotovost, připravenost k určitým prožitkům a způsobu chování, považované za hlubinný základ pomíjivých zážitků a činů).

Ten, kdo vychovává, chce ovlivnit strukturu psychických dispozic vychovávaného jedince.

Toto působení lze chápat ve 4 rovinách:

- aby edukant získal dispozice, které dosud nemá,
- aby zesílily, rozvinuly se a rozšířily existující dispozice pozitivní,
- aby se oslabily, odbouraly a odstranily existující dispozice negativní,
- aby nedocházelo ke vzniku negativních dispozic.

VÝCHOVA

- Množství činností, které nejsou samoučelné (ne činnost prostou – úzký obsah, široký rozsah). Mají svůj řád, posloupnost...
- Hovoříme o výchovných cílech (normy), ale nejsou to jen znalosti, dovednosti, postoje..., důležitá je **KVALITA OSOBNOSTI**.

DEFINICE VÝCHOVY

- „Výchovou rozumíme činnost, jejímž prostřednictvím se lidé snaží natrvalo zdokonalit v některém směru strukturu psychických dispozic (osobnost) jiných lidí, nebo upevnit jejich hodnotové komponenty, nebo zabránit vzniku dispozic nežádoucích (W. Brezinka).“

STYLY VÝCHOVY

AUTORITATIVNÍ

- neschopnost učitele zaujmout, překrytá vynucenou mocí nad vychovávanými
- potlačování individuality dítěte a jeho tvořivého myšlení

LIBERALNÍ

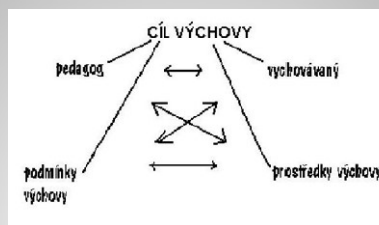
- pedagog není dostatečnou autoritou pro vychovávaného, je benevolentní a selhává ve své výchovné funkci (neschopost vs. záměr v liberální výchově)

DEMOKRATICKY

- *moc* je využívaným prostředkem
- podporuje „dobrodružství poznávání“, schopnost vést tvořivý dialog, tzn. naučit tvořivě a kriticky myslet (být vzorem a znát dobře vývojová specifika)
- umožnit podílet se na spolurozhodování → sounáležitost s vychovatelem, vých. institucí

Podmínky výchovy – vnitřní (dispozice), vnější (prostředí, vztahy)

Prostředky výchovy - vše, co se využívá ke splnění edukačních cílů

Bloomova taxonomie výukových cílů

- šest hierarchicky uspořádaných kategorií, řazeny podle stoupající náročnosti psychických operací, jež mají ve svém základu.
- K vymezení cílů v jednotlivých kategoriích byly vytvořeny systémy aktivních sloves. Pro dosažení vyšší cílové kategorie je třeba zvládnout učivo v rámci nižší kategorie.
- Podle této struktury by mohl učitel hodnotit např. výkon žáka při zkoušení nebo stanovovat učební úlohy

Cílová kategorie (úroveň osvojení)

1. Zapamatování

termíny a fakta, jejich klasifikace a kategorizace

- Slovesa: definovat, doplnit, napsat, opakovat, pojmenovat, popsat, přiřadit, reprodukovat, seřadit, vybrat, vysvětlit, určit

2. Počopení

příklad z jednoho jazyka do druhého, převod z jedné formy komunikace do druhé, jednoduchá interpretace, extrapolace (vysvětlení)

- Slovesa: dokázat, jinak formulovat, ilustrovat, interpretovat, objasnit, odhadnout, opravit, přeložit, převést, vyjádřit vlastními slovy, vyjádřit jinou formou, vysvětlit, vypočítat, zkontrolovat, změřit

3. Aplikacepoužití abstrakcí a zobecnění (teorie, zákony, principy, pravidla, metody, techniky, postupy, obecné myšlenky v konkrétních situacích)

- Slovesa: aplikovat, demonstrovat, diskutovat, interpretovat údaje, načrtnout, navrhnout, plánovat, použít, prokázat, registrovat, řešit, uvést vztah mezi, uspořádat, vyčíslit, vyzkoušet

4. Analýza

rozborkomplexní informace (systému, procesu) na prvky a části, stanovení hierarchie prvku, princip jejich organizace, vztahů a interakce mezi prvky

- Slovesa: analyzovat, provést rozbork, rozhodnout, rozlišit, rozčlenit, specifikovat

5. Syntéza

složeníprvků a jejich částí do předtím neexistujícího celku (ucelené sdělení, plán nebo řada operací nutných k vytvoření díla nebo jeho projektu, odvození souboru abstraktních vztahů k účelu klasifikace nebo objasnění jevů

- Slovesa: kategorizovat, klasifikovat, kombinovat, modifikovat, napsat sdělení, navrhnout, organizovat, reorganizovat, shrnout, vyvodit obecné závěry

6. Hodnocení

posouzení materiálů, podkladů, metod a technik z hlediska účelu podle kritérií, která jsou dána nebo která si žák sám navrhne

- Slovesa: argumentovat, obhájit, ocenit, oponovat, podpořit (názory), porovnat, provést kritiku, posoudit, prověřit, srovnat s normou, vybrat, uvést klady a zápory, zdůvodnit, zhodnotit

PROSTŘEDÍ

- složité strukturovaný systém ne náhodných faktorů, činností (přírodní řád → společenský řád, vnitřní organizace)
- otevřený systém, odrážející potřeby objektu i subjektu;
- „soubor vnějších přírodních (biologických, geografických) a společenských (pedagogických, psychologických, sociologických) podmínek“

Různé pohledy na prostředí:

- **Objektivní** (reálné vazby a vlivy) x **subjektivní** (potřeby objektu)
- **Přírodní, ekologické, společenské** (vztahy, komunikace), **kulturní** (hodnoty, řád, normy...)

Členění podle:

- **velikosti a rozsahu** (makro, mezo, mikro)
- **typu aktivit člověka** (pracovní, volnočasové, vzdělávací, sportovní, společenské...)
- **organizovanosti** (organizované, institucionální vs. neorg., volné)
- **území, teritoria** (lokální, neformální...)
- **charakteristického znaku** (společenské zařazení...)

PEDAGOGIKA

- zkoumá **prostředí společenské**
- bere v potaz aspekty přírodní, kulturní, historické, ekonomické
- přirozenými prostředími jedince → **rodinné, školní, skupinové, lokální, pracovní**

A) Rodinné prostředí

Utváří

- prvotní sociální kontakt, vazby;
- emocionalitu;
- hodnotový systém;
- postoje, názory;
- osobnostní vlastnosti (vůle, charakter...);
- přebírání norem společnosti.

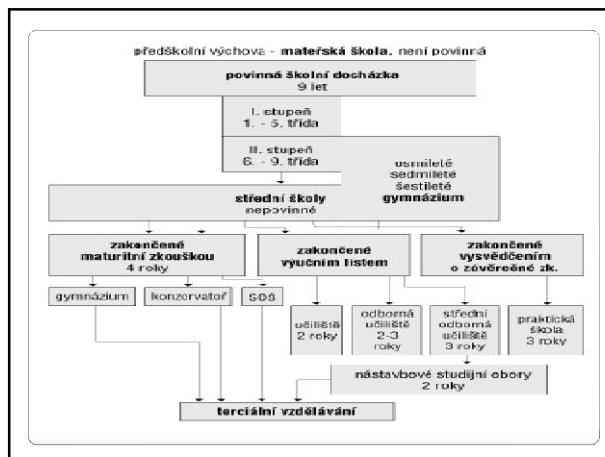
Rodinné prostředí vs. rodinná výchova

B) Školní prostředí

Komenský:

„Příprava člověka na vše lidské.“

- Speciální lokální prostředí
- 3 roky → ? (MŠ, ZŠ, SŠ, VŠ ...)
- Probíhá: výchova, vzdělávání, socializace, interakce, kooperace, profesní příprava...
- Důležité klima školy, třídy (materiální, přírodní, společenské podmínky)
- **rodina ↔ škola (aspekty Zdravé školy)**

C) Lokální prostředí

- pravidelný, bezprostřední kontakt (přírodní, společenské; vztahy, normy, hodnoty, vzory, ...);
- jistá „geografická“ příslušnost, jedinec stále někam patří;
- volný čas (např. trávený ve folklorním souboru)

Sociologie: „Skupina lidí v organizovaném teritoriu se společným stylem života“

- město, tradiční – moderní vesnice (stupeň ohrožení jedince);
- dospívající – jazyk, hodnoty ideály, zkušenosti, tradice.

D) Skupinové prostředí

- **statut a role jedince ve společnosti** (připsaný – rodina, získaný – škola, družina, kroužek – vnitřní řád, hierarchie, komunikace);
- makro, mezo, mikro;
- **síla skupiny** – pozitivní i negativní vliv (soc. patologie, asociální chování)